

Abidelerimizin Bugünkü Hazin Hali

Sivas -- Divriği -- Malatya

Yazan: **Tayyib GÖKBİLGİN**

Orta Anadolu bölgesi, bu meydana Sivas - Malatya havalisi, prehistuvardan, Anadolunun kadim sakinleri zamanından itibaren, bütün eski çağlar boyunca, birçok hadiseler sahne olmuş, harpler, istilalar görmüş, türlü idari ve siyasi taksimata uğramış, bir cümle ile, insan cemiyetlerinin maruz kaldıkları bütün tahavvüllere, inkılaplara, terakki ve inkişafalara uğrayarak çehresi, manzara ve karakteri değişmiştir. Ancak, Anadolunun bu kadim beldelerinde antik devrin izlerini, onlara ait hatıralar, abideler bulmak pek mümkün değildir. Bilakis mahalli tarihlerine daha ziyade Türk - İslam çağından başlamak, hüviyet ve karakterlerini bu devirden itibaren aramaya çalışmak yerinde bir hareket olur. Filhakika, muvakkat bir Arap işgali istisna edilirse, bu bölge tarihinin en mühim, en hareketli ve karakteristik safhasının başladığı Anadolu fethinin vukubulduğu devir, burada bize, en eski milli abidelerimizi sunmaktadır.

Bu şehirlerimizin en kıymetli hazineleri sayılması icabeden, Anadoludaki Türk fütuhatinin ilk devirlerine rastlayıp da medeniyetimizin yüksek birer nümunesini gösteren milli abidelerimiz acaba bugün ne haldedirler? Kendilerine lazım gelen ihtimam yapılmakta mıdır? Biz, maalesef, birkaç ay evvel Sivas - Divriği - Malatya'daki müşahede ve tetkiklerimize dayanarak, bu sorulara tamamen menfi cevap vermek mevkiinde bulunuyor ve bundan dolayı derin bir teesür duyuyoruz İsimlerini saydığımız bu eski Türk medeniyet merkezlerinde asırların ihmaline uğramış ve bugün alaka ve himmet bekleyen pek çok sanat abidesi mevcuttur. Ancak biz bu yazımızda bunlardan en ehemmiyetli olan üç tanesini bahis mevzuu yapmak istiyoruz.

Evvela, Sivas'taki Ulucamii zikretmek lazımdır: Bugün harap bir vaziyette bulunan bu cami, Danişmentliler devrine, XII. asra kadar çıkabilen ve binaenaleyh bu şehrin en eski sayılabilecek abidesidir. Selçuki Sultanı Alaaddin Keykubat (1210 - 1236) namına izafette Sultan Alaaddin camii de denildiğini nazarı itibara alarak XIII. asra ait olduğunu kabul etsek bile, yine, bu şehrin en eski anıtlarından biri addedilmek icabeder. Asırlarca müddet, muhtelif Türk devletleri hakimiyetlerinde türlü ihtimamlara mazhar olan bu camie, XV. asırda ezcümle, Sivas'a tabi Pirkinlik Çelebideresi ve Kozviran köylerinin bir kısım malikane hisseleri de vakfedilmiş bulunuyordu. Bu vakıflardan birinin Pir Ahmet Bey bin Ahmet Bey adında bu devir Osmanlı ümerasından biri tarafından yapıldığını da biliyoruz. Müteaddit defalar tamir ve tecdit edildiği anlaşılan bu çok mühim milli abide, bugün, tamamen yıkılmadan biran önce, kurtarılmasını beklemektedir.

İkinci acil vaziyet Divriği'dedir. Bu kasaba, bilindiği gibi, Mengücek oğulları devletinin ikinci ve yüksek bir medeniyet merkezi idi. Anadolu'nun fethini müteakip Erzincan ve Kemah'ta hakimiyet tesis eden Emir Mengücek'in bir torunu olan XII.asır ortalarında Divriği'de yeni bir merkez yapmıştı ki bunun oğlu Seyfettin Ebulmuzaffer Şahinşah Divriği kalesinde ilk ve nefis bir sanat abidesi inşa etti. Bugün Kale camii, Hisar camii diye anılan ve maalesef bir harabe ve koyun ağılı halinde bulunan bu milli abidemizi (inşa tarihi 576 - 1180) derhal tamir ve ihyaya teşebbüs etmezken yakın bir istikbalde tamamen çöktüğüne şahit olacağız ve ehlaflın haklı taan ve teşniinden de asla kurtulamıyacağız.

Üçüncü olarak temas etmek istediğim facia Malatya'da cereyan etmektedir: Eski Malatya'nın en eski eserlerinden biri ve fakat en kıymetlisi şüphesiz ki Ulucamidir. Selçuki Sultanlarından İzzettin Keykavus II. tarafından 645 (1247) de yaptırılan bu güzel sanat eseri, taşıdığı diğer bir kitabeden anlaşıldığı üzere, 27 sene sonra tecdit, tevsi ve belki de tadil edilmiş ve böylece kadim Malatyanın en büyük, ehemmiyetli ve şöhretli mabedi olmuştur. Kendisine izafe edilen mahalle bu beldenin en mamur ve kalabalık bir kısmını teşkil ettiği gibi, XVI. asırda halkın hizmetinde gördüğümüz <<Ata Bey bimarhanesi >> de burada bulunuyordu. Banilerinin bu tesise vakfettikleri bu havalideki zengin köyler asırlarca, Osmanlı hakimiyetinden evvel ve sonra, bunun mevcudiyetini idame ve muhafazasını temin etmişlerdi. Tahrir defterlerimiz bize bunu şu kayıtlarla göstermektedir: <<Zikrolunan kariyeler cami-i mezburun kadim vakfı olup kablelfetih ve badelfetih ila hazelan vakfiyet üzere tasarruf oluna gelip...>>

Bu çok kıymetli milli abidemizin de halen bir perişanlık ve sefalet manzarası gösterdiğini teesürle görüyor ve günden güne harabe haline geldiğini esefle müşahade ediyoruz. Alakadar makamların, başta mahalli - resmi, gayri resmi teşekküller olmak üzere, hükümet dairelerinin, devlet merkezinde mesul ve salahiyetli organların, Türk tarihine ve onun yüksek medeniyet eserlerine samimi olarak gönülden bağlı bütün münevver zümrenin büyük ve devamlı himmetler ve gayretler sarfederek , mevcudiyetine paha biçilmez bu milli abidenin de, kısa bir zamanda mahvolmaktan kurtarılmasına çalışmalarını istemek ve beklemek hakkımızdır. Aksi takdirde, tarih karşısında hepimize, bilhassa bizim neslimize, büyük bir mesuliyet ve hicap tevcih etmektedir.